De 10 speelschema's

Wat je kind eigenlijk aan het onderzoeken is

Jonge kinderen leren door te dóen, honderd keer achter elkaar. Vaak volgen ze daarbij een vast patroon: een speelschema. Herken je het schema achter het gedrag? Dan kun je je kind een plek geven waar het wél mag.

Waar komt het vandaan?

De Britse onderzoeker Chris Athey beschreef speelschema's als eerste, in de jaren zeventig. Inmiddels bestaan er veel lijstjes. Hier staan de tien meest gangbare, met een Nederlandse naam die ik zelf heb bedacht en de Engelse term erbij.

Meer lezen?

Scan de code voor de blog, met uitleg en alle bronnen.

Gooien, springen, vallen

trajectory

Hoe beweegt iets, en waar komt het terecht?

eten van tafel gooien
van de bank springen
water uitgieten

Aan elkaar en weer los

connecting

Wat je in elkaar zet, kun je ook weer slopen.

treinrails koppelen
alles vastplakken
de toren weer omgooien

Op z'n kop

orientation

Hoe ziet de wereld eruit van een andere kant?

ondersteboven hangen
overal op klimmen
tussen je benen door kijken

Erin en eruit

containing / enclosing

Wat past erin, en ben je binnen of buiten?

kastjes leeghalen
zelf in een doos kruipen
een hek om de dieren bouwen

Wat wordt het?

transforming

Hoe verandert iets?

verf door elkaar mengen
klei kneden
zich verkleden

Erdoorheen!

going through a boundary

Wat gaat erin, en waar komt het weer uit?

dingen door het kattenluik duwen
door een tunnel kruipen
vingers in elk gaatje

Alles op z'n plek

positioning

Op een rij, op kleur, van groot naar klein.

auto's op een rij zetten
sokken sorteren
eten gescheiden houden

Alles moet mee

transporting

Verzamelen, meenemen en ergens anders neerleggen.

tasjes volstoppen
alles meesjouwen
jaszakken vol steentjes

Verstopt!

enveloping

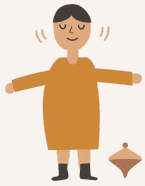

Iets is er even niet, en dan ineens weer wel.

onder een deken kruipen
speelgoed inpakken
laag over laag aankleden

Rond en rond

rotation

Alles wat draait en rolt is reuze spannend.

rondjes rennen
wieltjes laten draaien
naar de wasmachine kijken

Eva Bronsveld • Temperamentvolle Kinderen

De 10 speelschema's

Wat je kind eigenlijk aan het onderzoeken is

Jonge kinderen leren de wereld kennen door dingen te dóen. Niet één keer, maar honderd keer. Vaak volgen ze daarbij een vast patroon: een speelschema. Gooit je kind steeds zijn beker van tafel? Dan is hij misschien niet aan het dwarsliggen, maar heel hard aan het leren.

Zo gebruik je dit overzicht

Kijk eerst. Wat doet je kind steeds weer? **Zoek het schema erbij.** Vaak zie je hetzelfde patroon op tien plekken terug. **Kies één of twee dingen** uit 'Dit kun je bieden' die bij jullie thuis passen. **De grens blijft staan,** maar je laat ook zien waar het wél kan.

1 Gooien, springen, vallen

trajectory

Je kind wil weten hoe dingen bewegen. Omhoog, omlaag, rechtdoor. Hoe ver vliegt iets? En hoe hard komt het neer?

DIT ZIE JE BIJVOORBEELD

- eten of speelgoed van tafel gooien
- steeds weer van de bank of het bed springen
- water uit de beker gieten, gewoon om te kijken wat er gebeurt
- rennen, rennen en nog eens rennen

DIT KUN JE BIEDEN

- zachte ballen of pittenzakjes om in een wasmand te gooien
- een knikkerbaan, of een plank als glijbaan voor autootjes
- een matras op de grond om vanaf het opstapje op te springen
- gieten met een gieter en een trechter, in bad of buiten

2 Erin en eruit

containing / enclosing

Je kind wil weten wat ergens in past, en wat binnen of buiten is. Hoeveel kan erin? Wanneer is iets vol? En pas ik er zelf eigenlijk ook in?

DIT ZIE JE BIJVOORBEELD

- kastjes en lades leeghalen, keer op keer
- dingen in de wc, de wasmachine of jouw laarzen stoppen
- zelf in de wasmand, een doos of onder de tafel kruipen
- een hek van blokken om zijn speelgoeddieren bouwen

DIT KUN JE BIEDEN

- één eigen kastje of la die leeg en weer vol mág
- potjes, bakjes en doosjes met spullen om in en uit te doen
- een grote kartonnen doos om in te zitten
- scheppen en overgieten met rijst, zand of water

3 Erdoorheen! *going through a boundary*

Je kind wil weten wat er gebeurt als iets ergens dóórheen gaat. Waar blijft het? En komt het er aan de andere kant weer uit? Gaten, kieren en tunnels zijn onweerstaanbaar.

DIT ZIE JE BIJVOORBEELD

- dingen door de spijlen van de trap, het kattenluik of de brievenbus duwen
- zijn vingers in elk gaatje steken dat hij tegenkomt
- door de tunnel in de speeltuin kruipen, en nog een keer, en nog een keer
- ontdekken dat er ook een gleuf in de dvd-speler of de spaarpot zit

DIT KUN JE BIEDEN

- een vormenstoof, of een blik met een gleuf in het deksel
- een kartonnen doos met gaten om dingen doorheen te stoppen
- rijgen: kralen of pasta aan een veter
- water en zand door een trechter, vergiet of zeef laten lopen

4 Alles moet mee *transporting*

Je kind wil weten hoe je iets van de ene plek naar de andere krijgt. Verzamelen, meenemen, ergens anders neerleggen. Het liefst alles, en het liefst jouw spullen.

DIT ZIE JE BIJVOORBEELD

- alles van de ene kamer naar de andere sjouwen
- tasjes en emmers volstoppen en overal mee naartoe nemen
- jouw spullen ‘opruimen’ op een plek waar jij ze nooit meer terugvindt
- jaszakken vol steentjes, takjes en kastanjes verzamelen

DIT KUN JE BIEDEN

- een eigen tasje of een verzamelzakje voor de wandeling
- een kruiwagen, poppenwagen of vrachtwagen om mee te laden
- echte klusjes: boodschappen uitpakken, de was naar de mand brengen
- een vaste ‘losplek’ waar alles naartoe mag

5 Verstopt! *enveloping*

Je kind is bezig met verstoppen en bedekken. Iets is er even niet, en dan ineens weer wel. Kiekeboe, maar dan de hele dag.

DIT ZIE JE BIJVOORBEELD

- zichzelf verstoppen onder dekens of achter het gordijn
- speelgoed inpakken in doeken, papier of servetten
- een tekening net zo lang volkrassen tot alles één kleur is
- laag over laag aankleden, met capuchon, sjaal én muts

DIT KUN JE BIEDEN

- doeken, sjaals en dekentjes om mee te spelen
- cadeautjes inpakken met kranten en plakband
- een hut onder de tafel
- groot papier en verf, waarop alles vol mag

6 Aan elkaar en weer los *connecting*

Je kind wil weten hoe dingen aan elkaar vastzitten, en hoe ze weer losgaan. Wat houdt het bij elkaar? En wat gebeurt er als je het uit elkaar haalt?

DIT ZIE JE BIJVOORBEELD

- treinrails, blokken en lego eindeloos aan elkaar zetten
- alles aan elkaar plakken met een hele rol plakband
- de toren van een broertje of zusje omgooien
- een puzzel uit elkaar halen zodra hij af is

DIT KUN JE BIEDEN

- touw, linten, wasknijpers en kralen om te rijgen
- duplo, lego of een treinbaan
- samen bouwen: ik bouw, jij sloopt
- oude kranten om te scheuren, of een oud apparaat om uit elkaar te halen

7 Rond en rond *rotation*

Je kind is gefascineerd door alles wat draait en rolt. Hoe gaat het rond? En hoe lang blijft het draaien?

DIT ZIE JE BIJVOORBEELD

- eindeloos rondjes rennen om de tafel
- om zijn eigen as draaien tot hij duizelig is
- de wieltjes van een auto ronddraaien in plaats van ermee te rijden
- gefascineerd naar de wasmachine kijken, of steeds aan kraantjes en deurknoppen draaien

DIT KUN JE BIEDEN

- een tol, een draaimolentje of een slinger
- ballen, flessen en kokers om te laten rollen
- de draaimolen of het draaitoestel in de speeltuin
- draaien in de keuken: een garde, een slacentrifuge, een pepermolen

8 Alles op z'n plek *positioning*

Je kind wil weten hoe dingen een plek en een volgorde krijgen. Op een rij, op kleur, van groot naar klein. En wee degene die eraan komt.

DIT ZIE JE BIJVOORBEELD

- auto's in een lange rij zetten, en boos worden als iemand eraan zit
- alles precies op dezelfde plek willen hebben
- eten op het bord netjes gescheiden houden
- stenen of blokken op grootte leggen

DIT KUN JE BIEDEN

- sorteerbakjes, of een muffinvorm met knopen en dopjes
- helpen met sokken sorteren of bestek opruimen
- de rij even laten staan, in plaats van alles meteen op te ruimen
- spelletjes met kleuren, vormen en maten

9 Wat wordt het? *transforming*

Je kind wil weten hoe dingen veranderen. Wat gebeurt er als je mengt, kneedt of er iets heel anders van maakt?

DIT ZIE JE BIJVOORBEELD

- eten door elkaar prakken tot één grote smurrie
- alle verf door elkaar mengen tot alles bruin is
- zand en water mengen tot modder
- steeds iemand anders willen zijn met verkleedkleren

DIT KUN JE BIEDEN

- klei, deeg of zelfgemaakte slijm
- samen koken en bakken, met roeren en mengen
- een modderkeuken in de tuin
- een verkleedkist

10 Op z'n kop *orientation*

Je kind wil weten hoe de wereld eruitziet vanuit een andere hoek. Van bovenaf, van onderaf, of gewoon lekker op zijn kop.

DIT ZIE JE BIJVOORBEELD

- ondersteboven op de bank hangen
- tussen zijn benen door kijken
- overal op klimmen om van bovenaf te kunnen kijken
- op zijn kop aan de eettafel zitten

DIT KUN JE BIEDEN

- een klimrek, een rekstok of een boom
- spiegels, een verrekijker of een vergrootglas
- samen op je rug in het gras naar de wolken kijken
- koprollen oefenen op een matras

Goed om te weten

Er bestaan verschillende lijstjes met speelschema's. **De basis komt van de Britse onderzoeker Chris Athey,** die in de jaren zeventig samen met ouders het spel van jonge kinderen volgde en als eerste speelschema's beschreef. Latere auteurs, zoals Cathy Nutbrown en Tamsin Grimmer, bouwden daarop voort. Inmiddels zijn er veel varianten, van acht tot wel dertien schema's. Dit overzicht volgt de tien die je in de literatuur het vaakst tegenkomt. Ik heb ze een eigen Nederlandse naam gegeven die je meteen herkent; de Engelse term uit de literatuur staat er klein naast.

Wat zegt het onderzoek? Na Athey werkten onder anderen Cath Arnold en Frances Atherton het idee verder uit, bijvoorbeeld voor baby's en dreumesen en voor de rol van emoties. Het onderzoek bestaat vooral uit zorgvuldige observaties van kleine groepen kinderen. Speelschema's zijn dus geen harde wetenschap, maar wel een beproefde manier van kijken die veel gebruikt wordt in de kinderopvang en het onderwijs.

Niet al het gedrag is een schema. Soms is je kind gewoon moe of overprikkeld, of heeft hij jou even nodig. Zie het als een bril om mee te kijken, niet als een label.

Lees de blog, met alle bronnen die ik gebruikt heb

